

ΣΟΦΙΑ ΑΝΩΘΕΝ – JAK 3,13-18 SET I LYSET AF DEN NYERE FORSKNINGSHISTORIE

NIELS PETER GUBI KRISTENSEN

Jak 3,13-18 står i centrum af Jakobsbrevet som det midterste kapitel og kan ses som konceptionen af brevet teologi¹, hvilket har betydning for den måde, vi læser Jakobsbrevet på. Perikopen omtaler den praktiske visdoms betydning, visende sig i to former for visdom, σοφία ἄνωθεν og σοφία ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. Disse to visdomme omtales i etiske kategorier, men er mulige at føre tilbage til en grundlæggende dualistisk kosmologi, hvilket også har en betydning for forståelsen af brevet som skrevet ind i en diasporakontekst.

Jak 3,13-18 i den nyere forskningshistorie

Martin Dibelius skrev i 1921 en kommentar til Jakobsbrevet, som siden er blevet genudgivet flere gange, og som på mange måder markerede et nybrud i forskningen, hvilket også er grunden til, at den nyere forskningshistorie må tage sin begyndelse her. En de mest afgørende indsigter, som Dibelius kom med, var at tilordne Jakobsbrevet under *Gattungen* parænese.² Desuden så Dibelius ingen sammenhæng mellem de forskellige perikoper i Jakobsbrevet, hvilket gjorde, at han betegnede den manglende sammenhæng som “weitgehender Eklektizismus”.³ Når det kom til visdomsmotivet, gjorde Dibelius’ bestemmelse af brevet som parænese, at han måtte komme til følgende konklusion: “Die Ausführungen über die Weisheit (3,13-17) sind paränetisch und nicht dogmatisch gemeint”.⁴ Dermed blev visdommen reduceret til et etisk begreb.

Der har i den nyere forskningshistorie kun været få, som har betvivlet Dibelius’ klassifikationer af Jakobsbrevet som parænese og *Gattungens* betydning for visdomsmotivet. Jeg vil her fremdrage nogle af de vigtigste.

I 1977 udgav Rudolf Hoppe bogen *Der theologische Hintergrund des Jakobusbriefes* på baggrund af sin dissertation. Heri søgte Hoppe at finde det teologiske koncept i Jakobsbrevet på baggrund af to hovedtemaer, nemlig visdommen og troen. Jak 3,13-18 var for Hoppe nøglen til brevet koncept, hvori der besvares et grundspørgsmål for brevet parænesticke karakter: Hvad er den rigtige visdom?⁵ Visdommen får derved, set i lyset af 1,1-12, en vigtig betydning i Hoppes udlægning, da visdommen bliver den gave, “die den Menschen überhaupt dazu befähigt, in der Erprobung zu bestehen”.⁶ Hermed åbnes der op for en bredere forståelse af visdommen end Dibelius’, så σοφία bliver “eine theo-logische Größe von neuprägender Kraft”.⁷

En af de forskere som i de sidste årtier har udfordret Dibelius’ eklektiske syn, er Timothy Cargal med bogen *Restoring the Diaspora – Discursive Structure and Purpose in the Epistle of James* fra 1993. Heri forsøger Cargal at skabe en sammenhæng i brevet, bl.a. ved brug af flere antiteser som betydningsfulde for en kohærent læsning, hvorved brevet fremstår som én, samlet kommunikationsproces.⁸ Når det kom-

¹ Jf. Hoppe 1977, 9.

² Dibelius 1984, 16.

³ Ibid., 19.

⁴ Ibid., 70.

⁵ Hoppe 1977, 9.

⁶ Ibid., 43.

⁷ Ibid., 70. Se også ibid., 50.

⁸ Cargal 1993, 31.

mer til Jak 3,13-18, ser Cargal perikopen som en del af afsnittet 3,1-4,12 og lægger et fokus på sammenhængen mellem ydmyghed og visdom, hvilket bliver knyttet sammen med stridighederne blandt de implicite læsere.⁹ Desuden ser Cargal kun en visdom: “There is no other wisdom for James than that which has been given by God. [...] Indeed such attitudes [det jordiske, sjælelige og dæmoniske (v17)] are for James a virtual ‘anti-wisdom’”.¹⁰ Dermed bliver visdommen, ifølge Cargal, “a knowledge about God and God’s purposes which establishes the believer’s will to act as God acts”.¹¹

Σοφία som motiv i Jakobsbrevet

Hoppes synspunkt om, at Jak 3,13-18 er centralt for Jakobsbrevets teologi, må medføre, at brevets øvrige tematikker udfoldes på baggrund af det i denne perikope konstruerede σοφία ἄνωθεν-motiv.

Jakob opstiller i 3,13-18 en antitese mellem to typer σοφία, henholdsvis ἐν, som er kommet ἄνωθεν og ἐν, som er ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. Denne antitese kan Jakob opstille, fordi han indleder perikopen i v13 med at spørge: “Hvem blandt jer er vis og forstandig?”. Jakob bruger nogle specifikke personers opfattelse af, hvad det vil sige at være vis, til at tale om den sande visdom, σοφία ἄνωθεν. Visdommen er en pragmatisk størrelse, som ikke handler om intellektualitet, men praktiske gerninger.¹² Det har disse såkaldt “vise og forstandige” ikke forstået, for så ville de ikke have strid og misundelse i deres hjerte. Jakob udstiller dem på den måde som pseudo-vise.

Σοφία ἄνωθεν

Den positive visdom karakteriseres som værende fra oven, ἄνωθεν. Det har i forskningshistorien ikke spillet nogen større rolle, at σοφία havde denne oprindelse, men det er afgørende for, at man kan forstå σοφία i Jakobsbrevet. Ordet findes også i Jak 1,17, hvor der tales om, at “enhver god og fuldkommen gave er fra oven” (πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστιν). Når der her tales om φῶς, så passer dette ind i en himmelforståelse, som lå i samtiden “the lights in the sky were not inanimate objects but living beings, to be identified with angels and/or departed saints”.¹³ Derfor bliver ἄνωθεν “another way of saying ‘from heaven’”.¹⁴

Når σοφία er en sådan god og fuldkommen gave, som kommer ἄνωθεν, så må det betyde, at den er givet af Gud, hvorved visdommen bliver teocentrisk.¹⁵ Dette kan ifølge nogle forskere ikke føres tilbage til en “religiös-weltanschauliche Gegenposition”.¹⁶ Derimod vil jeg dog med Hoppe indvende, at der skabes en kontrastering mellem den ovenfrakommende og den jordiske visdom.¹⁷ Der skabes derved et dualistisk forhold mellem oprindelsen af den jordiske og den himmelske visdom.

⁹ For et nyere forskningshistorisk bidrag til ydmyghedsmotivet, se Becker 2015, 188-195.

¹⁰ Ibid., 153.

¹¹ Ibid., 153.

¹² “Weisheit ist nicht selbstevident; sie muß sich vielmehr nach bestimmten Kriterien beweisen. [...] Jak geht von einer Krise der Weisheit aus; nicht alles, was sich Weisheit nennt, ist ‘Weisheit von Oben’. *Erst im praktischen Vollzug erweist sich die ethische Qualität.*” (Popkes 2001, 245 (min kursivering)); “His [James’] first concern is not Socratic erudition but Solomonic wisdom – Practical wisdom” (Allison 2013, 569).

¹³ Allison 2013, 273.

¹⁴ Ibid., 269.

¹⁵ Popkes 2001, 249.

¹⁶ Ibid., 249.

¹⁷ Hoppe 1977, 66.

Den ovenfrakommende visdom tillægges en række positive kvaliteter, idet σοφία ἄνωθεν beskrives som fuld af καρποί ἀγαθοί, hvilket minder om Paulus' tale om πνεῦμα i Gal 5.¹⁸ Den positive visdom beskrives desuden ved hjælp af assonans og alliteration: εἰρηνική, ἐπιεικής, εὐπειθής, hvilket viser kohærens og giver emfase.¹⁹ Den vigtigste beskrivelse af den positive visdom er ἀδιάκριτος og ἀνυπόκριτος, den er upartisk og oprigtigt. Med deres placering danner de to ord en inklusiostruktur i forhold til ζῆλος og ἐριθεία i v14. Den sande, positive visdom viser sig ikke ved misundelse og strid, men derimod i upartiskhed og oprigtighed, hvilket er den rette måde at være σοφὸς og ἐπίστημος på.

Σοφία ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης

I Jak 3,15 beskriver Jakob modsætningen til σοφία ἄνωθεν. Denne antivisdom, eller pseudovisdom, beskrives ikke ved sin oprindelse, men derimod ved de tre karakteristika ἐπίγειος, ψυχική og δαιμονιώδης. Disse tre prædikater indeholder i sig selv en udvikling: "die drei Prädikate, die sie [den negative visdom] nun erhält steigern sich von ‚irdisch‘ bis zu ‚dämonisch‘".²⁰

Det er specielt det sidste dæmoniske træk, som er interessant. Det er med til at pege hen på den negative visdoms oprindelse. Ordet er *hapax legomenon* i NT.²¹ Men eftersom Jak 3,13-18 indgår som en del af afsnittet 3,1-4,12, hvis vi følger Cargal, så må det betyde, at talen om δαιμονιώδης kan knyttes sammen med διάβολος. Den negative visdom kommer derved fra Djævelen, en σοφία τοῦ διαβόλου.

Σοφίας funktion i Jakobsbrevet

Der er altså to former for visdom, en positiv som kommer fra Gud, og en negativ som kommer fra Djævelen. Men hvilken funktion får den positive σοφία i Jakobsbrevet?

Som det blev beskrevet i det forskningshistoriske overblik, så har vægten i forskningshistorien været på en parænetisk forståelse af σοφία, med baggrund i Dibelius' fortolkning. Ovenstående analyse påviser dog, at Dibelius har foretaget en for simpel læsning. Det samme problem så Hoppe også, idet han muligvis gør at:

σοφία in 3,13-17 [ist] keineswegs nur eine allgemeine paränetische Mahnung zu einem sittlich guten Lebenswandel ohne aktuellen Bezug, sondern eine theo-logische Größe von neuprägender Kraft ..., durch die der Christ zu neuem Leben wiedergeboren wurde, wie vor allem die sachliche und terminologische Gemeinsamkeit von Jak 1,17f19ff nahelegte.²²

Dermed bliver σοφία en udrustende kraft, hvilket gør betydningen af motivet langt mere omfattende end den parænetiske forståelse. Dog mener jeg på baggrund af analysen af σοφία ἄνωθεν at have påvist, at Hoppes overvejelser ikke er vidtrækkende nok. Teksten forudsætter en bagvedliggende kosmologi, hvor den dualistiske visdom må vise tilbage til en dualistisk kosmologi, Gud og Djævelen. Den kristne må vælge og dette sker igennem valget af den visdom, som han ønsker at leve efter.

Σοφία ἄνωθεν set i lyset af diasporakonteksten

Jakobsbrevet begynder med ordene "Ἰάκωβος θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος ταῖς δώδεκα

¹⁸ Kirk 1969, 26-28.

¹⁹ "The words that characterize heavenly wisdom are just the opposite [af ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης]: they exhibit rhyme and rhythm" (Allison 2013, 581-582).

²⁰ Dibelius 1984, 253; se også Popkes 2001, 249.

²¹ Allison 2013, 577.

²² Hoppe 1977, 70.

φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ χαίρειν” (Jak 1,1). På den måde opstiller Jakob litterært en diasporadiskurs som kontekst for brevets modtagere. Artiklens sidste del vil nu behandle denne konteksts betydning for funktionen af σοφία ἄνωθεν-motivet.

Dibelius kategoriserede som sagt Jakobsbrevet som parænese; men i de seneste årtier er der for alvor blevet rykket ved forståelsen af brevets *Gattung*. Diasporakonteksten har fået en større betydning, og nogle forskere gør nu brug af *Gattungen* “jødiske diasporabreve”.²³ Dette har betydet, at en ren parænetisk læsning ikke længere er mulig. Brevet skal i stedet læses som et apostolsk diasporabrev, hvis formål er “die Glaubensidentität des Gottesvolkes in der Diaspora zu stärken”.²⁴

Den diaspora, som Jakobsbrevet taler om, kan ikke forstås som en fysisk diaspora. Med talen om de tolv stammer, som trækker på en række eskatologiske og etniske forestillinger, må der mere være tale om følgende:

Die δώδεκα φυλαί symbolisieren dabei die ideale Ganzheit des Gottesvolkes, ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ hingegen eine noch näher zu bestimmender Distanz zur Umwelt mit eschatologischen Untertönen.²⁵

Dette er det tætteste vi kan komme på en forståelse af begrebet om de tolv stammer og dermed også en adressatgruppe.

Men som træk bliver diasporakonteksten det afgørende, da Jakob “take(s) up the Jewish experience of Diaspora and appropriate(s) it, shaping the implied readers and preparing them for the themes of the letter body”.²⁶ Et sådant tema er πειρασμός.

Πειρασμός i Jakobsbrevet

Den πειρασμός-tematik, som Jakob tager op i brevet, bliver et *Leitbegriff*, som former brevets formål, på baggrund af den diasporasituation, som adressaterne står i. Denne situation karakteriseres nemlig som værende fuld af πειρασμός.

Dette kommer bl.a. til udtryk i Jakobs brug af verbet ἡγήσασθε i 1,2. De fleste vælger at læse dette verbum som imperativ: “I skal regne det for glæde”. Der er dog også den mulighed at læse det som indikativ: “I regner det for glæde”.²⁷ Dermed bliver 1,2 en situationsanalyse, som beskriver modtagernes situation, for de regner det nemlig for glæde, når de står i πειρασμός, fordi de tror, at de dermed opnår σοφία.^{28 29}

Når den indikativiske læsning bliver set i lyset af den kosmologiske dualisme, som vi fandt ovenfor, må vi spørge, hvorfra πειρασμός kommer? Gud sender ifølge 1,17 kun gode gaver, så enten må πειρασμός være en god gave eller også kommer den ikke fra Gud. I 1,13 ses det, at modtagerne har forstået Gud som en, der frister (πειράζω). Dette afviser Jakob, da Gud ikke frister nogen (πειράζει αὐτὸς οὐδένα), hvorfor πειρασμός ikke kan være noget, som Gud sender. Men hvis det ikke er Gud, så kan det

²³ For et overblik, se “Forschungsstand” i Klein 2011, 2-14.

²⁴ Niebuhr 1998, 424.

²⁵ Klein 2011, 225. For yderligere muligheder for adressatgrupper, se *ibid.*, 217-225.

²⁶ Doering 2012, 459.

²⁷ Jf. Cargal 1993, 61-62. For argumenter imod en sådan læsning se Klein 2011, 288 n. 392 og Allison 2013, 144.

²⁸ Cargal 1993, 65.

²⁹ Jeg vedkender mig, at det er muligt at kritisere min læsning af ἡγήσασθε. Jeg mener dog, at Cargal argumenterer udmærket for en indikativisk læsning. Desuden taler konteksten i Jak 1 også for en sådan læsning. Guds billedet er nemlig et vigtigt tema i Jak 1, hvilket også ses i 1,12-18. Derfor giver det god mening, at Jakob indleder afsnittet med en analyse af den aktuelle forståelse, som de implicitte læsere har og derefter korrigerer deres Guds-billede på baggrund af deres nuværende forståelse.

kun være én, nemlig Djævelen, såfremt vores bestemmelse af kosmologien på baggrund af analysen af 3,13-18 er korrekt.³⁰

Diasporaen er fuld af πειρασμός og den kristnes opgave i denne verden er at overvinde djævelen (jf. 4,7); men til dette har han brug for noget udenfor sig selv.³¹

Σοφία ἄνωθεν som "Bewältigungsstrategie"

Diasporaens πειρασμός skal overvindes, for ellers kan man ikke nå frem til livets sejrskrans (1,12). For at dette kan lade sig gøre, har man brug for det, som Thorsen Klein kalder for "Bewältigungsstrategie", altså en overvindelsesstrategi. Klein oplister selv tre "Bewältigungsstrategien": frelsesvished, etik og eskatologi.³²

Hvis Jak 3,13-18 virkelig er brevets teologiske konception, så må det betyde, at den ultimative "Bewältigungsstrategie" til at overvinde diasporatilstanden er σοφία ἄνωθεν. Visdommen fra oven er nemlig "a divine χάρισμα, the revelation addressing and directing those who seek it".³³ Kleins tre "Bewältigungsstrategien" kan ikke udledes uden visdommen, for med σοφία ἄνωθεν kan man have den rette frelsesvished, etik og eskatologi.

Vi kan konkludere følgende sammenhæng mellem σοφία ἄνωθεν og talen om diasporaen: Den kristne lever i verden i en diaspora, hvor et vilkår er πειρασμός. I denne situation kan han reagere på to måder: Han kan enten søge visdommen i verden, som er en σοφία τοῦ διαβόλου, hvilket blot vil medføre ζῆλος og ἐριθεία. Eller også kan han bede Gud om at sende σοφία ἄνωθεν, som er fuld af καρποί ἀγαθοί. Og hvis han gør det, så vil han i sidste ende nå frem til livets sejrskrans, som eskatologisk bekræfter overvindelsen af diasporasituationen.

Konklusion

Betydningen af σοφία ἄνωθεν er i den nyere forskningshistorie blevet overset, når det drejer sig om visdommens betydning. En for stor vægt har været lagt på det parænetiske, hvorved man har glemt den bagvedliggende kosmologi. Jeg mener at have påvist, at talen om σοφία ἄνωθεν i Jak 3,13-18 henviser til en dualistisk kosmologi, Gud eller Djævelen, og den kristne må vælge side. Kun ved at følge den σοφία ἄνωθεν, som kommer fra Gud, er den kristne istand til at overvinde den πειρασμός, som er et vilkår i den åndelige diaspora. Dermed bliver σοφία ἄνωθεν den eneste reelle "Bewältigungsstrategie" i diasporaen.

BIBLIOGRAFI

Allison, D.C., *A Critical and Exegetical Commentary on The Epistle of James*, Bloomsbury, London/New York, 2013.

Becker, E.-M., *Der Begriff der Demut bei Paulus*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2015.

³⁰ Modsat Cargal (1993, 90): "The turmoils of life do not derive from external forces, either demonic or divine. Rather they are the ultimately deadly effects of internal human 'desire'."

³¹ "What a man needs in this context is not intellectual enlightenment but power to meet the testing of his faith. [...] It will be fairly obvious from this that in order to meet the trials, and especially to meet them with joy, a man needs more than faith, he needs a power from outside himself, usually referred to in the New Testament in terms of the Spirit but here referred to as Wisdom." (Kirk 1969, 31).

³² Klein 2011, 368-399.

³³ Allison 2013, 170.

Cargal, T.B., *Restoring the Diaspora – Discursive Structure and Purpose in the Epistle of James*, Scholars Press, Atlanta, 1993.

Dibelius, M., *Der Brief des Jakobus*, KEK 15, 6. Auflage, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1984.

Doering, L., *Ancient Jewish Letters and the Beginnings of Christian Epistolography*, WUNT 298, Mohr Siebeck, Tübingen, 2012.

Hoppe, R., *Der theologische Hintergrund des Jakobusbriefes*, Echter Verlag, Würzburg, 1977.

Kirk, J. A., “The meaning of Wisdom in James: Examination of a Hypothesis”, *NTS* 16 (1969) 24-38.

Klein, T., *Bewährung in der Anfechtung – Der Jakobusbrief und der Erste Petrusbrief als christliche Diaspora-Briefe*, NET 18, A. Francke Verlag, Tübingen/Basel, 2011.

Niebuhr, K.-W., “Der Jakobusbrief im Licht frühjüdischer Diasporabriefe”, *NTS* 44 (1998) 420-443.

Popkes, W., *Der Brief des Jakobus*, ThHK 14, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2001.